

Ko e ta'ahine, tamasi'i, fefine mo e tangata kotoa pe 'oku totonu ke nau ma'u 'a e faingamalie tatau ki he mo'ui fiefaliele, ongo'i 'oku hao mo malu pea ke faka'apa'apa'i mo fakaongo ki he me'a 'oku nau fie lea'aki.

Ka koe'uhi ko e me'a 'oku ui ko e fefaikehekehe'aki 'i he va 'o e tupu'i tangata, fefine mo e ngaahi tupu'i kehekehe, 'oku ala hoko ai ki he kakai fefine pea mo e to'utupu fefine 'a e 'ikai ke nau nofo mei he ako, fakamalohi'i ke nau mali, pea nau mo'ui mamahi pe ko e si'isi'i ange 'enau vahe he kakai tangata 'i hono fakahoko ha ngāue 'oku tatau.

'I he tapa kehekehe 'o mamani, 'oku lava ke ngaahi kovia, fakamamahi'i mo fakatanga'i 'a e hou'eiki fefine mo e to'utupu fefine koe'uhi pe ko e kakai fefine kinautolu. Pea 'oku hoko eni 'i he 'enau mo'ui faka'aho pea pehe foki 'i he 'enau faka'aonga'i 'a e ngaluope pe 'initaneti.

'Oku mahu'inga ke manatu'i 'oku 'i ai 'a e fatongia 'o e tokotaha kotoa pe ke fakangata 'a hono fakafaikehekehe'i 'a fefine mo tangata pea ke hoko 'a māmani ko ha feitu'u 'oku malu mo hao ai 'a e mo'ui 'a e kakai fefine pea mo e fānau fefine foki.

'E lava fēfē ke 'asi 'oku ou faka'apa'apa'i 'a e tatau 'a tangata mo e faeine pea mo ha tō'onga 'oku tuha mo ia 'i he ngaluope?

1. **Faka'apa'apa'i 'a e tokotaha kotoa pe 'o fai kiate kinautolu 'o hangē koia 'oku ke loto fai kiate koe.** Ngāue'aki e ngaahi lea fakakaume'a mo anga'ofa ki he kakai kotoa pe 'i he ngaluope pea 'i he mo'ui faka'aho foki. Tali fiefaliele 'a e ngaahi faikehekehe pea fakahihiki'i foki ha ngaahi me'a 'i he ngaluope 'oku laulōtaha mo 'ikai hano tatau.
2. **Manatu'i 'oku 'ikai 'aupito ko ha 'ulungaanga lelei 'a e houtamaki, fakatanga'i ha taha pea 'oku 'ikai ke sai 'a e ngaahi to'onga koia.** 'E lava ke ke fakafepaki'i pe ta'ofi 'a e 'ulungaanga kovi ni 'o kau ai 'a hono ngaahi kovi'i 'a e kakai fefine mo e fānau fefine foki. Tala pe lipooti eni, pea ke fakaha ke 'ilo 'e ho ngaahi maheni 'o kole ke nau poupu atu ki ai.
3. **Fakafanongo mo ako - ke ke tokanga ki he ngaahi tō'onga 'oku fekuki mo e fanau fefine pea mo ha'a fefine foki pea ke mateuteu ke liliu 'a ho'o to'onga mo ho'o fakakaukau.** Vahevahe atu ki ho ngaahi maheni mo e fāmili, 'a e ngaahi ma'u'anga fakamatata fakau'aki pea mo e fiema'u ke 'oua 'e fakafaikehekehe'i 'a e tauhi va mo e kakai fefine mei he tauhi va mo e kakai tangata.

Ko e ha e me'a teu fai ke malu'i au mei hono fakatanga'i pe fakakina'i 'onilaine au koe'uhi ko e fefine au?

1. 'E 'i ai pe 'a ho'o ongo'i pea 'oku tonu ke ke falala ki ai. Kapau 'oku ke ongo'i 'oku ngali kehe mo ke faingata'a'ia, vakai na'a 'oku tonu pe 'a ho'o ongo pea ke tui ki ai.
2. Fai ha me'a ki ai pea ke kumi tokoni. Kapau 'oku fakamamahi'i pe ngaahi kovia ko e 'onilaine pe 'i ho'o mo'ui, tala ke 'ilo'i 'e ha taha 'oku ke falala ki ai koe'uhi ke lava 'o tokoni'i koe.
3. Kapau te ke sio ki ha fa'ahinga tō'onga 'oku ta'etaau pe fakatupu loto mamahi 'i ha lau ki hao kaume'a pe maheni – pea ke tala ke 'ilo 'e ha taha kehe. Lipooti 'a e ngaahi 'ulungaanga ta'etaau 'oku ke sio ai 'i he 'initaneti pea ke ta'ofi 'aupito (block) ke 'oua na'a lava ke toe fetu'utaki atu ha taha kiate koe 'oku tō'onga pehē 'i he mitia sōsiale.
4. Kapau 'e fai 'e ha taha ha tō'onga 'oku ke ongo'i 'oku ngali kehe mo fakatupu loto mamahi pe 'oku ne kole atu ke ke fai ha me'a 'oku 'ikai te ke loto ki ai pea 'oku lelei ma'upe ke ke talaange kiai 'ikai.
5. Feinga ma'upe ke ke ma'unga nofo 'i ha tākanga malu 'o kinautolu 'oku ke falala ki ai 'o hangē ko ho ngaahi kaungāme'a pe fāmili.

MANATU'I: 'Oku totonu ke ongo'i hao mo malu 'a e tokotaha kotoa pe 'i he 'enau faka'aonga'i 'a e 'initaneti pe 'onilaine. Ko e fatongia 'o e tokotaha kotoa pe ke tauhi 'a e 'initaneti ke hoko ko e me'angāue 'oku malu.

'E lava ke tākaki atu ki he ngaahi fakahinohino ni 'i ha'o a'utonu ki he Netsafe New Zealand pea 'oku 'oatu ai ha fakahinohino mo e fakatokanga fekau'aki [mo fefine mo tangata](#) pea [mo fefaikehekehe'aki 'o e tupu'i tangata pe fefine](#) 'o makatu'unga ai 'a e ngaahi to'onga ta'etaau.

